

Տարիների վեր մեր ամսագրի էջերում լայն լուսաբանության են արժանանում ինստիտուտի գիտական կյանքին վերաբերող կարևոր միջոցառումներ, որոնք մի տեսակ ամփոփումն են այդ հաստատության տարեկան գիտահրատարակչական լայն գործունեության: Այս համարում ևս ներկայացնում ենք նման միջոցառումներից մի քանիս:

03. 02. 2021

ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտում կազմակերպված միջոցառումը նվիրված էր 1980-ական թթ. կեսերին նրանում ծնունդ առած, հետագայում ՀՀ հեռուստատեսության և ռադիոյի պետական կոմիտեի ծրագրերում գործող «Ակունք» ազգագրական համույթին:

Հայտնի է, որ պատմաբան հայ երգի երախտավոր, ծնունդով շատախցի Հայրիկ Մուրադյանի դուստր, ինստիտուտի գիտաշխատակից Մարո Մուրադյանի անմիջական ջանքերով և ղեկավարությամբ էստեղծվել այդ խումբը, որ հետագայում բարձրացավ համույթի (անսամբլի) մակարդակի և լայնճանաչում գտավ մեր

հանրապետությունում:

Անուրանալի է ինստիտուտի՝ այդ տարիների ղեկավարության ընդառաջումը նրման ազգանվեր նախաձեռնության գործում: «Ակունք»-ի ծնունդը ժամանակին երևույթ էր, մշակութային յուրօրինակ զարթոնք, նոր մոտեցում համագային խնդիրներին և վերջին հաշվով՝ ազգագրական-երգային արժեքների վերադարձին:

Հայ ավանդական երգը ժողովրդին մատուցելու գաղափարի շուրջ համախմբվեցին ինստիտուտի տարբեր բաժինների գիտաշխատողներ, նաև այլ հաստատությունների մրտավորական ներկայացուցիչներ. կարելի է ասել, թե այդ տարիներին երգում էր գրեթե ողջ ինստիտուտը:

Ռադիո և հեռուստատեսային տարբեր ելույթներ եղան, անվանակոչվեց խումբը՝ «Ակունք», աննախադեպ հաջողություններ ունեցավ և լայն ճանաչում ձեռք բերեց հանրապետությունում:

Բացի Վան-Վասպուրականի ավանդական պարերգերից, ազգային ազատագրական պայքարի երգերից, օրորոցայիններից, սիրերգերից, որոնք այնպիսի գուրգուրանքով, ջեր-

մությամբ ընտրում էր համույթի ղեկավարը, «Ակունք»-ի երգացանկ ներմուծվեցին ազգագրական այլ գոտիներ ներկայացնող երգ-մարգարիտներ՝ շնորհիվ հավաքչական այն աշխատանքների, որ ծավալեցին ինստիտուտի երիտասարդ գիտաշխատողները հանրապետության գրեթե ողջ տարածքում:

Նկատենք նաև, որ Մ. Մուրադյանը նվիրյալ հայագետ էր, միջին հայերենի և հայ բարբառների ինքնատիպ ուսումնասիրող: Հայերենի գիտական ուսումնասիրության բնագավառում իրենց տեղ ունեն նրա բարբառագիտական և միջին հայերենին վերաբերող բառագիտական ուսումնասիրությունները: Իսկ երաժշտական արվեստի մեջ նա ուներ նուրբ և յուրօրինակ ճաշակ, որ նկատելի է ազգագրական երգերի համերգային պատրաստության ընթացքում:

Մ. Մուրադյանը նախանձախնդիր էր ազգային երգին, առաջացած տարիքում անգամ նա ստացավ մասնագիտական կրթություն՝ ուսանելով Կոմիտասի անվան կոնսերվատորիայում, անմնացորդ նվիրվեց հայ ժողովրդական-ազգագրական երգի ճանաչմանը և տարածմանը:

Նա իր նվիրյալ ու բարի անունն է թողել ինստիտուտում սկիզբ առած «Ակունք»-ի ըստեղծման պատմության մեջ: Հիշենք, որ հայ երգի մունետիկներից մեկի՝ «Ակունք»-ի ակունքը եղել է ՀՀ ԳԱԱ լեզվի ինստիտուտը, և որի համար պարտական ենք Մ. Մուրադյանին, նաև ինստիտուտին՝ առհասարակ:

Բ. Գ. Թ. Զ. Բառնասյան

15. 02. 2021

Հայերենի պատմահամեմատական ուսումնասիրության բնագավառում ականավոր դեմք է դանիացի լեզվաբան-հայերենագետ Հոլգեր Պեդերսենը (1867-1953 թթ.): Նրա ամենամեծ ծառայությունը հնդեվրոպական լեզվաբանությանը, թերևս, այն է, որ գտնում է, թե ցեղակից լեզուների հրնչյունական առնչության մեջ հայերենի պայթական բաղաձայնական համակարգը (*բ, պ, փ* և այլն) ամենից հնավանդ (արխաիկ) է, ուստի ըստ այդմ առաջարկվում է վերանայել լեզուների գործող, ավանդական (Գրիմի անունով հայտնի՝ տեղաշարժի ենթարկված) համակարգը, որը և կատարվեց (վերանայվեց) հետագայում՝ նախկին խորհրդային անվանի լեզվաբանների կողմից:

Դա, ինչ խոսք, համեմատական լեզվաբանական գիտության մեջ մեծ խիզախում էր, իսկ հայերենի առումով՝ միանգամայն իրական ներդրում վերջինիս ավելիստույգ և ավելի օբյեկտիվ չափանիշներով քննության համար: Այդ առաջարկը, ինչպես նշվեց, միայն շատ ուշ, մի քանի տասնամյակ անց իրականացվեց՝ պատշաճող հեղինակների առաջ քաշած («ձայնածերպային») տեսությանը. այս վերջինը այսօր հայերենի համեմատական ուսումնասիրության արդիական խնդիրներից է:

Եվ այս նկատառումով էլ ՀՀ ԳԱԱ Ն. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտում տեղի ունեցավ սեմինար՝ «Հոլգեր Պեդերսենը և հայերենագիտության արդի խնդիրները» թեմայով: Սեմինարին զեկուցումով հանդես եկավ ինստիտուտի ընդհանուր և համեմատական լեզվաբանության բաժնի վարիչ Վ. Գ. Համբարձումյանը:

Նա նախ հակիրճ անդրադարձավ անվանի հայագետի կյանքի կարևոր դրվագներին և համեմատաբանական-լեզվաբանական գործունեությանը՝ կապված հնդեվրոպական, սեմական, ֆիննաուգրական և այլ լեզուների հնչյունաբանությանը, քերականական

կառուցվածքին՝ վերաբերող բազմապիսի հարցերի հետ, որոնց լուծումը մեծ բոլոր դեպքերում մեծ նպաստ է բերել գիտության տվյալ բնագավառի զարգացմանը:

Պեդերսենը հայերեն սովորել է Մխիթարյանների միջավայրում, գիտելիքները (հատկապես հայերեն բանավոր խոսքի մեջ) ամբողջացրել էր Պետերբուրգի հայերի շրջանում, նույնիսկ գրել է հայերեն գիտական հոդված Վիեննայի Մխիթարյանների ամսագրի համար:

Հայերենի պատմությանը, հայերենի և հարևան լեզուների առնչություններին, ցուցական դերանուններին նվիրված համեմատաբանական - ծագումնաբանական աշխատությունները, որոնք նաև ժամանակին թարգմանվել են հայերեն, մինչև օրս չեն կորցրել իրենց արդիականությունը, և տասնամյակներ շարունակ եղել են հայ և օտարազգի լեզվաբանների ամենաօգտագործելի աշխատություններից: Հայերենի ինքնուրույն և ավելի արխաիկ լեզու լինելու վերաբերյալ Պեդերսենն արել է այն, ինչ, կարելի է ասել, չի արել հայերենագետ-հնդեվրոպաբաններից ոչ ոք՝ թե՛ ժամանակին և թե՛ հետագայում: Պեդերսենի դերն

այս առումով բացառիկ է, թեև ոչ լիովին հասկացված կամ հետևության արժանացած:

Զեկուցումն ընթանում էր հետևյալ հարցերի շուրջ՝ ի՞նչ է տվել Հ. Պեդերսենը իր ժամանակի հայագիտությանը, ինչպիսի՞ն է նրա տեսությունը լեզուների բնույթի, դասակարգման, ըստ այդմ՝ նաև հայերենի պատմության ուսումնասիրության առումով, ի՞նչ է նուստրատիկ լեզվաբանությունը, և ո՞րն է նրա կարևորությունը աշխարհի լեզուների ճանաչման մեջ:

Նշվեց, որ Պեդերսենի հայերենագիտական աշխատություններում առաջ են քաշվում մի շարք վարկածներ, փորձ է արվում ստուգաբանելու բազմաթիվ բառարմատներ, հայերենի տվյալները համեմատվում են հնդեվրոպական նորահայտ լեզուների՝ իտալիական (հինանատոլիական), թուրքական լեզուների, ինչպես նաև ոչ հնդեվրոպական (այլ ընտանիքի) լեզուների հնարավոր համարժեքների հետ:

Հայ լեզվաբանության պատմությանը նվիրված աշխատանքներում Պեդերսենի հայերենագիտական գործունեությունը ուսումնասիրված է բավականին ընդհանուր գրծերով:

Ըստ զեկուցողի՝ Պեդերսենի մեծ ավանդը և գիտական խիզախ կռահումներն ու հարցադրումները հորդոր են մեր օրերում այդ անվանի համեմատաբան-հնդեվրոպաբանի, հայագետի գիտական ժառանգության նոր ուսումնասիրության՝ վերը նշված և դրանց առնչվող հարցերի շրջանակում:

21.02. 2021

Հայտնի է, որ 2000 թ. «Յունեսկո»-ի որոշմամբ փետրվարի 21-ը համարվում է «Մայրենի լեզվի օր», որ Հայաստանում նշվում է արդեն տարիներ շարունակ: Մեծ է մայրենի լեզվի դերը՝ որպես տվյալ ազգի ինքնության առաջին կարգի վկայություն: Հայերենի դեպքում այն ստանում է ավելի մեծ կարևորություն՝ ոչ միայն հանրության միասնության, այլև պատմական անցյալի առումով:

Եվ այդպես, ամեն տարի ՀՀ-ում այդ կարևոր տոնը նշվում է տարբեր բնույթի միջոցառումներով: ԳԱԱ լեզվի ինստիտուտն այդ առիթով նախկինում նախաձեռնում և կազմակերպում էր հանդիպումներ՝ լեզվի մաքրությանը և պահպանությանը նախանձախնդիր մտավորականներին հուզող

հարցերը բարձրաձայնելու համատեղ քննարկելու և լուծումներ փնտրելու նպատակով:

Այս տարի ևս Մայրենի լեզվի միջազգային օրը նշվեց ինստիտուտի գիտաշխատողների ջանքերով, որին, ի դեպ, մասնակցում էին նաև Գավառի պետական համալսարանի դասախոսների մի սովորական, ուսանողությունը, ընդ որում առցանց քննարկման ձևով: Շոշափվեցին առաջնահերթ և կարևորագույն հարցեր: Դրանցից մեկը վերաբերում էր լեզվի դպրոցական և բուհական դասագրքերին, վերջիններիս ոչ միայն բովանդակությանը, այլև լեզվին:

Բուռն քննարկման արժանացան նաև մայրենի լեզվի մաքրության և պատշաճ գործածության, զանգվածային լրատվության միջոցների լեզվին, լեզվական մեղանշումներին վերաբերող հարցերը:

Արևմտահայերենի պահպանության հարցին անդրադարձավ հայտնի քաղաքական գործիչ Հ. Հակոբյանը, որ իր փաստերով ու օրինակներով հիմնավորվող խոսքում կրկին շեշտեց հայկական գաղթօջախներում և մայր հայրենիքում արևմտահայերենի գործածությունն ապահովելու խնդիրները չանտեսելու և վճռա-

կան քայլեր անելու անհրաժեշտությունը:

Հետաքրքիր ու բովանդակալից քննարկումից գոհ մնացին բոլորը: Վստահաբար կարելի է ասել, որ օրվա խորհրդին համահունչ էր միջոցառումը, որի համար պետք է արժանին մատուցել կազմակերպիչներին:

03. 03. 2021

Հայ բարբառագիտության բնագավառում որոշակի վաստակ ունի Անահիտ Հանեյանը. 2021 թ. մարտի 3-ին կրդառնար 80 տարեկան: Անվանի բարբառագետի հիշատակին խոսք են ասել իր աշխատակից գործընկերները. նշել մի քանի դրվագ նրա գործունեությունից:

Ա. Հանեյանը հայ բարբառների նյութերի հավաքչական աշխատանքի ոգին էր: Նրան հաջողվում էր բարբառախոսներից գրառել նաև ժողովրդական խաղիկներ, ազգագրական արժեք ունեցող տեղեկություններ, քաղում էր տեղեկատու անձից առավելագույնը, իր գործընկեր աշխատակիցներին նույնպես վարժեցնելով նման աշխատանքին: Նրա կողմից գրանցված բարբառային նյութերը հնարավորություն են տալիս կատարելու տարաբնույթ ուսումնասիրություն-

ներ՝ ըստ լրացուցիչ տեղեկությունների:

Նա անխոնջ բարբառագետ էր, իր գործին անմնացորդ նրվիրված գիտնական: Ծնված լինելով ադանահայի ընտանիքում, մանկուց տեղյակ էր այլ լեզուների՝ արաբերեն, ֆրանսերեն և այլն, իսկ 1947 թ. ընտանիքով գալով հայրենիք՝ ստանում է բանասիրական հիմնավոր կրթություն և մասնագիտանում է հատկապես հայ բարբառների ուսումնասիրության բնագավառում:

Դպրոցական և ուսանողական տարիներին նրա հետաքրքրությունները մեծ են եղել, սակայն որոշել է ընդունվել Գիտությունների ակադեմիայի Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի ասպիրանտուրա: Այն հաջողությամբ ավարտելուց հետո Ա. Հանեյանը անմիջապես սկսում է աշխատել նույն ինստիտուտում՝ նախ որպես գիտաշխատող, հետո՝ ավագ գիտաշխատող, ապա՝ բարբառագիտության բաժնի վարիչ:

Հայ բարբառագիտության մեջ լեզվաբանական աշխարհագրության կամ բարբառագիտության՝ որպես ինքնուրույն գիտակարգի վերջնական առանձնացումը կապված է 1977 թ. կազմված «Հայերենի

բարբառագիտական ատլասի նյութերի հավաքման ծրագրի» հետ, որի ստեղծմանը, ի թիվս անվանի բարբառագետներ Հ. Մուրադյանի, Ա. Գրիգորյանի, Դ. Կոստանդյանի, Մ. Մուրադյանի, իր մասնակցությունն ունեցավ նաև Ա. Հանեյանը:

Ա. Հանեյանը հեղինակել է «Տիգրանակերտի բարբառը» մենագրությունը: Սա առաջին ծանրակշիռ ուսումնասիրությունն է, որում քննության է առնվում և ինչ-որ չափով կորըստից փրկվում եղեռնազարկ Ամիդ-Դիարբեքիի հայության լեզուն ու խոսքը: Տիգրանակերտի բարբառի մասին մինչ Հանեյանի այս աշխատասիրությունը որևէ այլ ուսումնասիրություն չի եղել, միայն Հ. Աճառյանն է «Հայ բարբառագիտություն» աշխատության մեջ հինգ էջի սահմաններում տվել բարբառի համառոտ նկարագիրը: Ա. Հանեյանը այդ մենագրության մեջ հանգամանալից քննության է առել Տիգրանակերտի բարբառի հնչյունական համակարգը, շեշտափոխական, պատմական և փոխադեցական հնչյունափոխությունը: Քննվում են նաև անվանական, դերանվանական, բայական համակարգերը՝ և՛ համաժամանակյա, և՛ տարաժամա-

նակյա հայեցակետերով: Գիրքն ունի նաև հավելված, որում տրվում են նմուշներ բարբառով, գրաբար-բարբառ բառացանկ և բարբառային բառերի բառարան:

Արևմտյան բարբառները կորստից փրկելու գործին լրծված գիտնականը «Հայ բարբառագիտական ատլաս» ժողովածուում հրատարակում է «Եդեսիայի բարբառը» ուսումնասիրությունը՝ կատարելով բարբառին վերաբերող կարևոր ճշգրտումներ: Հինգ տասնյակից ավելի գիտական հոդվածների հեղինակ է, որոնք լույս են տեսել հանրապետական գիտական ամսագրերում և ժողովածուներում:

Գիտնականը նաև բազմաթիվ միջազգային գիտաժողովների բանախոս է:

Ա. Հանեյանի բարբառագիտական հետազոտությունների մեջ արժեքավոր տեղ ունեն հնչյունաբանությանը վերաբերող նրա ուսումնասիրությունները, որոնցից է «Գրաբարի բառասկզբի յ ձայնորդի արտացոլումը արդի հայերենի բարբառներում» հոդվածը: Անվանի լեզվաբանը համահեղինակն է նաև «Հայերենի բարբառների տառադարձման համակարգի», որի ստեղծմամբ հնարավոր եղավ տարբերանը-

շանել հայերենի բարբառների խրթին հնչյունները: Հետագայում Ա. Հանեյանը իր դոկտորական թեզի շրջանակում հեղինակել և հրատարակել է «Ձայնեղ շնչեղները հայերենի բարբառներում» ուսումնասիրությունը: Սակայն, ցավոք սրտի, գիտությունների դոկտորի աստիճան ստանալու գործընթացն անավարտ մնաց երկարատև և ծանր հիվանդության պատճառով:

Հայ բարբառագիտության երախտավոր գիտնականի՝ հիշատակության արժանի աշխատանքներից են «Բնության երևույթների անվանումները հայերենի բարբառներում» իմաստային-թեմատիկ խմբի բառանունների վերաբերյալ հոդվածները, որոնցից են՝ «Քամի հասկացության բառիմաստային դրսևորումները հայերենի բարբառներում», «Ամպ հասկացության բառադրսևորումները հայերենի բարբառներում» և այլն, որոնցից հատկապես չափազանց ուշագրավ է «Ծիածան» հասկացության բառագուգաբանությունների լեզվաաշխարհագրական բնութագիրը և հոգեվոր-մշակութայինարժեքը» հոդվածը:

Ա. Հանեյանը կյանքի վերջին տարիներին կատարել է նաև

ստուգաբանական, բառաքննական աշխատանքներ, որոնք ներկայացված են «Գօտի» բառանվան ստուգաբանության շուրջ», «Բառաքննական դիտարկումներ (բլիթ, գաւիթ, խրճիթ, կնճիթ)», «Գավառ բառանվան ստուգաբանության շուրջ» հոդվածներով:

Մեծ է նաև Ա. Հանեյանի ներդրումը բարբառագետ մասնագետների պատրաստման գործում: Նա գիտական դեկավար կամ խորհրդատու է եղել հայագիտության մեջ հիմնարդեն նշանակալի աշխատանքներ կատարած բարբառագետների ինչպես մայր մեր հայրենիքում, այնպես էլ արտերկրում: Ա. Հանեյանը վախճանվեց 2019 թվականի մարտի 12-ին և հուղարկավորվեց Շահումյանի գերեզմանատանը: Հայ բարբառագիտության երախտավորի հիշատակը միշտ վառ է մնալու գործընկերների սրտերում:

*Բ. Գ. Թ. Ջ. Բառնասյան,
Բ. Գ. Թ. Հ. Խաչատրյան,
Բ. Գ. Թ. Ա. Վարդանյան*

04. 05. 2021

Տարին հոբելյանական է լեզվի ինստիտուտի բարբառագիտության բաժնի ավագ գիտաշխատող Ա. Վարդանյանի

նի համար: Նա 70 տարեկան է: Իր գործին անվերապահորեն նվիրված գիտնական լինելով՝ Արտակ Վարդանյանը հիացնում է իր հետաքրքրությունների լայն շրջանակով՝ բանագետ-բարբառագետից մինչև գրող-թարգմանիչ, հայ ավանդական երգարվեստի գիտակ, հայոց բառուբանի ակունքները պեղող և իր գտածոները սիրով ու գուրգուրանքով հանրությանը ներկայացնող բանագետ-բանահավաք և վերջապես՝ մեղմաբարո, բարեկիրթ, պատրաստակամ ընկեր ու բարեկամ... Մեր բաժնի աշխատակիցների անունից շնորհավորում եմ մեր հարգարժան ընկերոջ հոբելյանը՝ մաղթելով նրան քաջառողջություն և ամենայն բարիք:

Բ. Գ. Թ. Ջ. Բառնասյան

12. 05. 2021

Ս. Թ. մայիսի 10-ին ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի հեռավար հարթակում տեղի ունեցավ ընդհանուր և համեմատական լեզվաբանության բաժնի հերթական սեմինարը, որը վարում էր բաժնի ավագ գիտաշխատող, Բ. Գ. Թ., դոցենտ Մերի Սարգսյանը: Սեմինարի թեման շատ արդիական էր և հետաքրքիր, նվիրված էր կիրառական լեզ-

վաճառության արդի խնդիրներից մեկին՝ հայերենի ձևային նկարագրությանը:

Դեռևս 2018 թվականից Մ. Սարգսյանի ղեկավարությամբ և Գալուստ Կիլպենկեան Հիմնարկության հովանավորությամբ սկսվել են «Հայերենի բառակազմության ձևային նրկարագրություն և համապատասխան էլեկտրոնային շտեմարանի ստեղծում» գիտահետազոտական նախագծի աշխատանքները: Մեմինարի ընթացքում Մ. Սարգսյանը ներկայացրեց շտեմարանի կազմության հիմքում ընկած սկզբունքները, հայերենի ձևանազմանն առնչվող խնդիրները, դրանց լուծման ուղիները, շտեմարանի հնարավորությունները և այլն: Նշեց. «Ծրագրաշարը մշակված է այնպես, որ շտեմարանում տվյալներ մուտքագրելիս համակարգը հեռացնում է կրկնությունները: Շտեմարանի տվյալները ենթակա են խմբագրման, սակայն միայն հեղինակների կողմից: Շտեմարանում տվյալների մուտքագրման փուլից հետո կարելի է որոնման համակարգով գտնել անհրաժեշտ տվյալներ, իրականացնել տրվյալների համեմատություններ, դիտումներ, խմբագրումներ և այլն: Օգտատերերը տվյալների

շտեմարանից կարող են օգտվել որոնումների շնորհիվ: Որոնումներն ու հարցումները կազմակերպելու համար ըստեղծվել է կադապար, որը բառակազմության ձևային նկարագրման շտեմարանի օգտատերերին հնարավորություն է տալիս ստանալու իրենց հետաքրքրող տվյալները»: Շտեմարանում հնարավոր է կատարել երկու տիպի հարցում՝ սովորական և ընդլայնված: Սովորական հարցում կատարելիս որոնումը կազմակերպվում է ըստ բառի: Ընդլայնված հարցումները հնարավորություն են տալիս տեսնելու տարբերակային ձևերի, շեղումների և անկանոնությունների ամբողջական պատկերը:

Այս էլեկտրոնային շտեմարանն իր տեսակի մեջ, ըստ էության, եզակի է՝ ծավալով և բառային նյութի ընդգրկումով, կարող է լիովին լուծել բառերի կազմության հետ կապված խնդիրները: Շտեմարանը կարող է ծառայել հասարակության լայն շրջանակներին:

17. 05. 2021

Արդեն ավանդույթ է դարձել ինստիտուտի բաժիններում հեռավար սեմինար-հաղորդումների անցկացումը: Ս. թ. մայիսի 17-ին ՀՀ ԳԱԱ Հ. Ա-

Ճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի հեռավար հարթակում տեղի ունեցավ ընդհանուր և համեմատական լեզվաբանության բաժնի հերթական սեմինարը, թեման էր բաժնի վարիչ, Բ. Գ. Պ. Վ. Գ. Համբարձումյանի «Հայերենը և կելտական լեզուները» մենագրության հիմնական դրույթների քննարկումը: Բանախոսը նշեց, որ աշխատանքը ընդգրկում է ներածություն և վեց գլուխ:

Դրանցից 1-ին և 2-րդ գլուխներում (համապատասխանաբար) կատարվում է հին գրական հայերենի և նրա բարբառների, կելտական լեզուների և նրանց բարբառների քննություն:

Աշխատանքի 3-րդ գլուխը նվիրված է հայերենի և կելտական լեզուների ծագումնային առնչությունների հարցերին՝ արդի համեմատաբանության և հայերենագիտության տվյալների ներառումով: Այդ հարցերին անդրադառնալն ունի մեծ նշանակություն արդի համեմատական լեզվաբանության համար:

Հաջորդ երկու գլուխներում ուշադրության առարկա են հնչյունական և բառային զուգաբանությունները՝ ըստ հրապարակի վրա եղած գիտական ուսումնասիրությունների տրվ-

յալների, Հ. Աճառյանի, Գ. Ջահուկյանի ցանկերի, այլն հատուկ ուշադրություն է դարձվում Թ. Գամկրելիձեի և Վյաչ. Իվանովի հայտնի աշխատության մեջ այս կամ այն չափով տեղ գտած հայերեն և կելտական լեզուների զուգահեռներին: Նշեց, որ «հայ-կելտական առնչություններին վերաբերող նման քննությունը խիստ կարևոր է հնդեվրոպական լեզուների համեմատական և տիպաբանական ուսումնասիրության համար, մանավանդ հայերենի նախագրային շրջանի պատմության շատ հարցերի նորովի լուսաբանման տեսանկյունից»:

Վերջին գլուխը ներկայացնում է բառային զուգաբանությունների բառի-մաստային (թեմատիկ) խմբերը՝ ըստ Կ. Բաքի և Գ. Ջահուկյանի խմբավորման:

Ընդգծեց, որ հնդեվրոպական երկու խմբի լեզուների համեմատական-տիպաբանական քննության այս փորձը հեռանկարային է՝ առհասարակ նման ուղղվածության ուսումնասիրությունների ձեռնամուխ լինելու առումով:

08. 06. 2021

Ս. թ. հունիսի 7-ին ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի

ինստիտուտի հեռավար հարթակում տեղի ունեցավ ընդհանուր և համեմատական լեզվաբանության բաժնի հերթական սեմինարը, որը վարում էր բաժնի ավագ գիտաշխատող, Բ. Գ. Թ., դոցենտ Մերի Սարգսյանը: Սեմինարի թեման նվիրված էր կիրառական լեզվաբանության արդի խնդիրներից մեկին՝ հայերեն էլեկտրոնային սրբագրման համակարգին և նրա կազմության սկզբունքներին:

Բանախոսը ներկայացրեց հայալեզու տեքստերի էլեկտրոնային նոր սրբագրիչի տրվյալների շտեմարանի բառապաշարի ձևային նկարագրության խնդիրները: Նշեց, որ «Հայերեն էլեկտրոնային սրբագրման համակարգ» գիտահետազոտական թեմայի շրջանակներում իր ղեկավարած աշխատանքային խումբը ըստեղծել է սրբագրման մի համակարգ, որի միջոցով փորձ է արվում ամբողջական և լիարժեք կերպով սրբագրել արդի արևելահայերենով գրված ցանկացած տեքստ, ինչպես նաև օգտագործելով վեբ տեխնոլոգիաների բոլոր հնարավորությունները՝ հայերեն էլեկտրոնային սրբագրման համակարգը հասանելի դարձնել հանրության լայն շրջանակներին:

Քին՝ ապահովելով համակարգից հեշտությամբ օգտվելու հրապարակություն:

Էլեկտրոնային նոր սրբագրիչը կնպաստի ինչպես լեզվաբանական հետազոտությունների բնագավառում համակարգչային տեխնիկայի կիրառությանը, համակարգչային ծրագրերի միջոցով տեքստերում եղած լեզվական սխալների վերացմանը, այնպես էլ լայն առումով հայերենի՝ որպես համացանցային լեզվի հաջող գործառնությանը:

26. 06.2021

Ս. Թ. հունիսի 24-25-ին տեղի ունեցավ ինստիտուտի «Ջահուկյանական ընթերցումներ» գիտաժողովը, որին մասնակցում էին մեր հանրապետության գիտական տարբեր հաստատությունների՝ ԳԱԱ լեզվի, արևելագիտության, հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտների, Երևանի պետական համալսարանի, Խ. Աբովյանի անվան մանկավարժական համալսարանի, Վանաձորի Հ. Թումանյանի անվան պետական համալսարանի, Շիրակի հայագիտական հետազոտությունների կենտրոնի, Արցախի պետական համալսարանի, «Տաթև» գիտակրթական համալիրի հայերե-

նագետ-լեզվաբաններ:

Գիտաժողովի լիազումար նիստում, այլև առանձին չորս նիստերում լավեցին շուրջ երեք տասնյակ զեկուցումներ, որոնք վերաբերում էին հայերենի ձև-վային նկարագրության և տիպաբանության, հանրալեզվաբանության, լեզվի պատմության, և քերականական կառուցվածքի, հայերենի բառապաշարի տարբեր շերտերի և իմաստաբանության, առանձին բառերի ստուգաբանության, տեքստաբանության, տեղանվանագիտության, հայերենի բարբառների, խոսակցական լեզվի և բարբառային իրողությունների քննության, լեզվի ուճաբանության և թարգմանության տարբեր հարցերի:

Ըստ այդմ՝ եղած զեկուցումները կարելի է ներկայացնել ըստ թեմատիկայի բաժանելով:

ա) Բառապաշարի տարբեր շերտերի քննություն և իմաստաբանություն, այս բաժնում կարդացվեց չորս զեկուցում, հիմնականում արդի հայերենի հարցերի վերաբերյալ:

բ) Ստուգաբանությանը վերաբերող զեկուցումներում կային ոչ միայն հետաքրքիր, այլև նոր մտածումների տեղիք տրվող դիտարկումներ. այս բնագավառը բավականին լայն պատրաստվածություն է պա-

հանջում, որ ոչ միշտ է դառնում նկատելի:

գ) Հայերենի բարբառների, բարբառային իրողությունների քննությունը վերջին տարիներին լայն թափ է ստացել հայերենագիտության մեջ, գրվում են աշխատանքներ, կարդացվում են զեկուցումներ, որոնք բոլոր դեպքերում արժանի են լայն ուշադրության: Բուն իմաստով բարբառներն այսօր դիտվում են իբրև տարածքային տարբերակների ամբողջություններ, շարունակաբար նկարագրվում են դրանք բարբառագիտական ավանդական մեթոդներով, կարելի է ասել Աճառյանի սխեմայով՝ նկարագրական, հնչյունական-քերականական, բայց ոչ բառապաշարի, շարահյուսական մակարդակների ընդգրկմամբ:

դ) Լեզվի պատմության, և քերականական կառուցվածքի ուսումնասիրության հարցերին ևս անդրադարձ եղավ գիտաժողովի ընթացքում (ընդամենը երկու զեկուցում):

ե) Հանրալեզվաբանության, խոսակցական լեզվի քննության հարցերին նվիրված զեկուցումները (դրանք չորսն էին) բավականին հետաքրքիր էին իրենց արծարծումներով, սակայն ավելի մեծ ուշադրության պիտի դարձվեր դրանց լու-

ծումներին, որոնք, բնականաբար, չեն կարող վերջնական և սպառիչ լինել:

զ) Տեքստաբանության, տեղանվանագիտության և անվանակարգության հարցերի մասին զեկուցողները գիտական այլ հաստատությունների ներկայացուցիչներ էին, որոնց զեկուցումներում այս կամ այն չափով պակասում էին զուտ լեզվագիտական լուծումները, իսկ առհասարակ դրանք հաջողված էին իրենց հարցադրումների մեջ:

է) Հայերենագիտության համեմատաբար նորագույն բնագավառ է լեզվի ձևային նկարագրությունը և տիպաբանու-

թյունը, որը լեզվի ինստիտուտում ևս հաջողությամբ իրականացվում է՝ երիտասարդ մասնագետների ջանքերով, և դա նկատելի էր այդ թեմայով զեկուցումներում:

ը) Ոճաբանությունը և թարգմանության տեսությունը ավանդական բնագավառներ են, այս թեմայով կարդացված զեկուցումները ուշադրության արժանի էին ավելի շուտ ըստ նյութի, քան ըստ վերլուծության:

Մեծ գիտնականի հիշատակին նվիրված գիտաժողովը արձանագրում է նոր ձեռքբերումներ հայերենագիտության բնագավառում: